
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לצייר את הפאות - דמות היהודי מתימן בתרבות ובאמנות העברית ישראלית - 12868

תאריך עדכון אחרון 14-02-2019

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: פולקלור ותרבות עממית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ד"ר כרמלה אבדר

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: chitta@012.net.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ג' 14:00-15:00

מורי הקורס:
ד"ר כרמלה אבדר

תאור כללי של הקורס:

מאז עלייתם של יהודי תימן לא"י בשנת תרמ"ב ומראשית ייסוד בית המדרש לאמנות "בצלאל" הייתה דמותו של היהודי מתימן מודל ליהודי האותנטי-התנ"כי ביצירותיהם של אנשי תרבות ואמנות. במוקד האידיאולוגיה הציונית הייתה הבניית הזהות הלאומית החשדה, זאת בהשראת הלאומיות הרומנטית והאוריינטליזם שצמחו באירופה. מיומנותיו של התימני בצורפות וברקמה חדרו לעיצוב הבגד והתכשיט העבריים והלאומיים, כישרון הזמרה שלהם הגיע לשיאו בהכתרת שושנה דמארי כמלכת הזמר העברי, הצעד התימני נכנס למחול הישראלי ולהקת המחול "ענבל" קיבלה מעמד של נציגת האתניות הישראלית. בעשורים האחרונים, בעקבות אירועים אחדים, חלו סדקים בתדמית זו. אלה הובילו לבחינה מחודשת של הדימוי על רקע המציאות בארץ ובתימן. הקורס יבחן את עיצוב דמותו של היהודי התימני לאור גישות לאומיות, אוריינטליסטיות ואחרות.

מטרות הקורס:

לערוך היכרות עם מערך הדימויים של יהודי תימן, לנתח דימויים ולעמוד על משמעותם

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

ניתוח דימויים

דרישות נוכחות (%) :

חובה

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה, דיון מלווה במצגות

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

לאומיות, רומנטיקה ואוריינטליזם

התימנים - דימויים וסטריאוטיפים

נוסעים לתימן, התימנים באים - המפגש בין יהודי תימן ליהודי המערב

לצייר את הפאות - התימני כמודל בציור ובפיסול

הסלסול הקולי והצעד התימני - אומנויות הבמה

חומר חובה לקריאה:

לאומיות, רומנטיקה ואוריינטליזם

יוסי דהאן והנרי וסרמן, "מבוא", להמציא אומה (בעריכת י' דהאן וה' וסרמן), תל אביב 2006, עמ'

ירון צור, "בפתח המהדורה העברית: היהודי הנודד ומדמיין אומה", בנדיקט אנדרסון, קהילות מדומיינות, תל אביב 1999, עמ' 15-30.

אדוארד סעיד, אוריינטליזם, תל אביב 2000.

יעקב שביט, "הרובד התרבותי החסר ומילוי: בין 'תרבות עממית רשמית' ל'תרבות עממית לא-רשמית' בתרבות העברית הלאומית בארץ-ישראל", התרבות העממית (בעריכת ב"ז קדר), ירושלים תשנ"ו, עמ' 346-327.

התימנים - דימויים וסטריאוטיפים
יאיר שלג, "כבר לא נחמדים", כל העיר, 2/2/96 י"ב בשבט תשנ"ו.

דן אלמגור, "עוד לסוגיית 'התימנים הנחמדים' [לאן באמת נעלמו 'התימנים הנחמדים']", אפיקים: לתחיה רוחנית וחברתית, קיט-קכ, תשס"א-2001, עמ' 50.

נעמי קהתי-ברונר, "צבע האקונומיקה", מוסף הארץ, 13/6/97.

יפה ברלוביץ, "עוזרת בית תימנייה, אם לבן צבר ופלמ"חניק, חותרת תחת המלחמה", הארץ, 21/2/2003.

לימור שיפמן, הערס, הפרחה והאמא הפולנייה: שסעים חברתיים והומור טלוויזיוני בישראל, 1968-2000, ירושלים 2008. [פרק ראשון: סדקים בחומה (מערכון העליות, חידון התנ"ך), עמ' 31-15].

נוסעים לתימן, התימנים באים - המפגש בין יהודי תימן ליהודי המערב

נח גרבר, "אקדמות לגילוי האתנוגרפי של יהדות תימן", תימא, ט, תשס"ו, עמ' 69-96.

נפתלי הרץ אימבר, כל שירי נפתלי הרץ אימבר, תל אביב 1950 [עמ' 221-223: "התימנים" (תרמ"ג)].

גד נחשון, "תדמיתם של יהודי תימן בעיני הרץ אימבר מחבר ה'תקוה'", תימא, ו, תשנ"ח: 95-100.

עזריאל קמון, "בין זכות לזהות: העלייה התימנית ומקומה בגיבוש תודעת הזכות על הארץ בתקופת העלייה השנייה", שורשים במזרח, ד, 1998, עמ' 11-48.

בת ציון עראקי-קלורמן, "ההיסטוריוגרפיה של יהודי תימן וגיוסה להבניית הזהות הלאומית", להמציא אומה (בעריכת יוסי דהאן והנרי וסרמן), תל אביב 2006, עמ' 299-330.

יהודה ניני, ההיית או חלמתי חלום: תימני כנרת - פרשת התיישבותם ועקירתם תרע"ב-תר"ץ 1912-1930, ת"א, עם עובד ועמותת אעלה בתמר, תשנ"ז 1996.

אסתר מאיר-גליצנשטיין, יציאת יהודי תימן: מבצע כושל ומיתוס מכונן, תל אביב 2012

צבי צמרת, "פרשת התימנים מעמקא (1950)", אלפיים, 23, תשס"ב-2002: 114-141.

רפי שובלי, "פרשת ילדי תימן: דמיון מזרחי?", קשת של דעות: סדר יום מזרחי לחברה בישראל (בעריכת יוסי יונה, יונית נעמן ודוד מחלב), ירושלים 2007, עמ' 174-180.

בועז סנג'רו, "באין חשד אין חקירה אמיתית - דוח ועדת החקירה הממלכתית בעניין פרשת היעלמותם של ילדים מבין עולי תימן", תיאוריה וביקורת, 21, 2002, עמ' 47-76.

צמרת, צבי, 'ועדת פרומקין: ועדת חקירה ממשלתית בנושא חינוך ילדי העולים בשנות המדינה הראשונות', עיונים בתקומת ישראל, מאסף לבעיות הציונות, היישוב ומדינת ישראל, המרכז למורשת בן גוריון, אוניברסיטת בן גוריון בנגב תשנ"א (1991), עמ' 405-439.

יונית נעמן, "ידוע שהתימניות חמות במיטה: על הקשר בין צפיפות הפיגמנט לשם התואר פרוחה", תיאוריה וביקורת, 28, 2006: 185-192.

התימני ומלאכת האמנות העברית - הבגד והתכשיט הלאומיים

גדעון עפרת, "מושב בצלאל בבן שמן, 1910-1913", קתדרה, 20, 1981, עמ' 123-164.

מרדכי נרקיס, מלאכת האמנות של יהודי תימן, ירושלים תש"א.

כרמלה אבדר, "התכשיט התימני ומיתוס העתיקות", תימא, י, תשס"ז-2007, עמ' 57-81.

יעל גילעת, "אוריגינאליות ארץ ישראלית: הצורפות של יוצאי תימן ביישוב היהודי", מעשה רוקם [בעריכת כרמלה אבדר], תל אביב 2008, עמ' 302-319.

יעל גילעת, "עיצוב כתרבות: ישראליות של מוצרי צורפות יהודית-תימנית", זמנים, 110, 2010, עמ' 80-90.

לצייר את הפאות - התימני כמודל בציור

יגאל צלמונה, "מזרחה! מזרחה? על המזרח באמנות הישראלית", קדימה: המזרח באמנות הישראלית, ירושלים 1998, עמ' 47-69.

יעל גילעת, צורפות בכור ההיתוך: אומניות יהודי תימן והתהוותה של התרבות החזותית הלאומית בישראל, 1882-1967, באר שבע 2009. [עמ' 345-385: לצייר את פיאותיהם של תימנים: מקומו ותפקידו של המודל התימני בתרבות החזותית בישראל 1906-1960].

גדעון עפרת-פרידלנדר, "הדיוקן התימני: בין הופעה למופע", בכרמי תימן: אנתולוגיה, תל-אביב 2002, עמ' 401-406.

גדעון עפרת, "הפירות הראשונים 1923", בית ראובן: ספר הבית, קטלוג תצוגת הקבע של בית ראובן, תל-אביב 1993, עמ' 33-38.

מיכה וא' ברעם, לציר באור (האספקטים הצילומיים בעבודותיו של מ"א ליליין) תל אביב תש"ן-1990.

גיא רז, דיוקן תימני: אוריינטליזם יהודי בצילום המקומי, 1948-1881, תל אביב 2012.

חיים גרוסמן, "סיפור ישראלי על בובה של ארץ מולדת", בובה של מולדת: על מזכרות וזהות לאומית, תל אביב 2011, עמ' 51-76.

הסלסול הקולי והצעד התימני - אומנויות הבמה

ענבל פרלסון, שמחה גדולה הלילה:מוסיקה יהודית-ערבית וזהות מזרחית, תל אביב 2006 [עמ' 56-64: זמרות מזרחיות - אחרות כפולה].

גילה פלם, "שילובו של השיר התימני בממסד התרבותי בארץ ישראל של שנות השלושים ע"י ברכה צפירה", אורחות תימן, ירושלים תשמ"ד, עמ' 339-352.

דן אלמגור, שושנת תימן: בני תימן בזמר העברי, תל אביב 2008.

אדוין סרוסי, "חנה'לה התבלבלה", תיאוריה וביקורת, 12, 1999, עמ' 269-277.

עמליה זיו, "דנה אינטרנשוניל", תיאוריה וביקורת, 48, 1999, עמ' 401-411.

דן אוריין, הבעייה העדתית בתיאטרון הישראלי, רמת אביב 2004 [עמ' 33-76: "אנשי הבראשית" - תימנים בתיאטרון העברי].

נילי אריה-ספיר, "קרנבל בתל-אביב: פורים בעיר העברית הראשונה", מחקרי ירושלים בפולקלור, כב, תשס"ג, עמ' 99-121.

דינה רוגינסקי, "הלאומי, האתני ומה שביניהם: בחינה סוציולוגית של יחסי הגומלין בין ריקודי עם, ריקודי עדות וריקודי מיעוטים בישראל", רב קוליות ושיח מחול בישראל (בעריכת הניה רוטנברג ודינה רוגינסקי), תל אביב 2009, עמ' 95-126.

גילה טלידאנו, סיפורה של להקה: שרה לוי-תנאי ותיאטרון מחול ענבל, תל אביב 2005.

חומר לקריאה נוספת:
קריאת נוספת

שמואל יבנאלי, מסע לתימן, תל אביב תשי"ב.

יעקב ספיר, ספר מסע תימן, ירושלים תש"ה.

יוסף טובי, חזרת השבט התימני אל מעגל התרבות היהודית – עם העלייה הראשונה ובעקבותיה", לשוחח עם העלייה הראשונה: עיון בין תקופות (בעריכת י' ברלוביץ וי' לנג), תל אביב 2010, עמ' 46-25.

א' באלבר, "צורת האומה: היסטוריה ואידיאולוגיה", להמציא אומה (בעריכת י' דהאן וה' וסרמן), תל אביב 2006, עמ' 52-29.

אריק הובסבום, לאומיות ולאומים מאז עידן המהפכה, תל אביב 2006. [פרק 2 – קדם-לאומיות עממית, עמ' 71-103]
ארנסט גלנר, לאומים ולאומיות, תל אביב 1994.

שלמה זנד, מתי ואיך הומצא העם היהודי? תל אביב 2008. [פרק 1 – לייצר אומות, עמ' 33-70; פרק 4 – מחוזות של שתיקה: בעקבות הזמן (היהודי) האבוד, א. 'ערב המאושרת' – ממלכת חמיר המתייהדת, עמ' 185-193]

רינה פלד, "האדם החדש" של המהפכה הציונית, תל אביב 2002.

אניטה שפירא, יהודים חדשים יהודים ישנים, תל אביב 1977 [עמ' 155-174: המיתוס של היהודי החדש].

גורני יוסף, 'היסוד הרומנטי באידיאולוגיה של העליה השנייה', אסופות, 10 תשכ"ו-1966, עמ' 55-74.

גרסיאלה טרכטנברג, "המזרח והחברה הישראלית", קדימה: המזרח באמנות הישראלית, ירושלים 1998, עמ' 33-45.

גדעון עפרת, על הארץ: האמנות הארצישראלית פרקי אבות, א', 1993. [עמ' 345-366: "גורלה של אמנות תימן בירושלים"].

גרסיאלה טרכטנברג, בין לאומיות לאמנות: כינון שדה האמנות בתקופת היישוב ובראשית קום המדינה, ירושלים תשס"ו.

מיכאל גלוצמן, הגוף הציוני: לאומיות, מגדר ומיניות בספרות העברית החדשה, תל אביב 2007. [פרק ראשון: 'מנער יהודי ירוק ושדוף' ל'גבר יצוק מפלדה': אלטנוילנד כאוטופיה מגדרית ומינית, עמ' 34-66]

רחל אלבוים-דרור, "האישה הציונית האידיאלית", התשמע קולי? ייצוגים של נשים בתרבות הישראלית (בעריכת יעל עצמון), תל אביב 2001, עמ' 95-115.

ניצה דרויאן, באין מרבד קסמים – עולי תימן בארץ ישראל (תרמ"ב-תרע"ד), בן צבי, תשמ"ב, עמ' 116-148.

יהודה שנהב, היהודים-הערבים: לאומיות, דת ואתניות, תל אביב 2003.

יגאל צלמונה, מאה שנות אמנות ישראלית, ירושלים 2010 [מקדש במדבר: "בצלאל" בירושלים, עמ' 27-47].

תמר מנור-פרידמן, "ימינו כקדם: על הזיקה למזרח הקדום", קדימה: המזרח באמנות הישראלית, ירושלים 1998, עמ' 95-120.

אריאל הירשפלד, "קדימה: על תפיסת המזרח בתרבות הישראלית", קדימה: המזרח באמנות הישראלית, ירושלים 1998, עמ' 11-31.

ענת הלמן, "ביגוד וישראליות בשנותיה הראשונות של המדינה", זמנים, 110, 2010, עמ' 66-79.

אריאלה אזולאי, "רוח הרפאים של יגאל עמיר", תיאוריה וביקורת, 17, 2000, עמ' 9-26.

נורית שילה-כהן, בצלאל של שץ 1906-1929, ירושלים תשמ"ג [עמ' 149-181; 187-200; 201-232].

ש' חינסקי, "רוקמות התחרה מבצלאל", תיאוריה וביקורת, 11, חורף 1997, עמ' 177-205.

איילה רז, חליפות העתים: מאה שנות אופנה בארץ-ישראל, ישראל 1996.

משכית : מארג מקומי, תל-אביב תשס"ג.

שלי שנהב-קלר, "על בובות, מזכרות וזהות לאומית", בובה של מולדת: על מזכרות וזהות לאומית, תל אביב 2011, עמ' 9-49.

אריאלה שדמי, "הכמיהה למלאות ההווה, הכמיהה אל הכוח: הערות ראשוניות על הוויתן של נשים אשכנזיות בישראל", התשמע קולי? ייצוגים של נשים בתרבות הישראלית (בעריכת יעל עצמון), תל אביב 2001, עמ' 408-426.

לויטה, עפרת, תמוז, סיפורה של אמנות ישראל מימי בצלאל ב-1906 ועד ימינו, מסדה 1987, [13-31: "האמנות האוטופיסטית של בצלאל"; 33-51: "שנות העשרים: אקזוטיקה של חולות וגמלים].

בת שבע גולדמן אידה, זאב רבן: סימבוליסט עברי, ירושלים 2001.

אבל פן, ציורי התנ"ך ועוד, ירושלים 2003.

כרמלה רובין, ראובן רובין: מקום חלום, תל אביב 2006.

יוסף טובי, "מאמרו של ש"ד גויטיין 'על פיאות ועל סימנים'", תימא, ה, תשנ"ו, עמ' 97-110.

נעמי בהט-רצון, ברגל יחפה - מסורת יהודי תימן במחול בישראל, תל אביב 1999 [עמ' 19-42; 63-82; 133-150].

שרי אלרון, "לרקוד עברית: העבריות ביצירתן של רינה ניקובה ולהקת התימניות", רב קוליות ושיח מחול בישראל (בעריכת הניה רוטנברג ודינה רוגינסקי), תל אביב 2009: 155-187.

גדעון עפרת, אדמה, אדם, דם: מיתוס החלוץ ופולחן האדמה במחזות ההתיישבות, תל אביב 1980.

דן רונן, ריקודי עם בישראל, תל אביב, 2011.

דן רונן, "שלושים שנה ללהקת עמקא", מחול עכשיו, 12, 2005, עמ' 71-75.

Stephan, W.G., Ybarra, O., & Bachman, G. (1999). Prejudice Toward Immigrants: An Integrated Threat Theory. *Journal of Applied Social Psychology*, 29: 2221-2237.

C. Neil Macrae & C. Stangor & M. Hewstone, *Stereotypes and Sterotyping*, New York 1996.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 0 %

הרצאה 0 %

השתתפות 0 %

הגשת עבודה 100 %

הגשת תרגילים 0 %

הגשת דו"חות 0 %

פרויקט מחקר 0 %

בחנים 0 %

אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: